

„...osztatlan szeretet és tisztelet vette körül...”

Imets Fülöp Jákó személyisége

„Mint pap, tanár, író, hű volt és kitartó;
székely ifjúságért, szeretett fajaért égett szíve, lelke.”
(Sírfelirata)

Ne mondja senki, hogy a csíki székelyek úgy általában nem szeretik, né-
tán lenézik a moldvai csángómagyarokat! Gondoljunk mindjárt *Domo-
kos Pál Péterre*, a „csángók vándorapostolára”, vagy a csíkszeredai *Mirk
László* tanár úrra, aki kötetbe gyűjtötte – és gyűjti – a magyar irodalom
csángókról szóló verseit. (MIRK 2001.) Aztán gondoljunk *dr. Csedő Csa-
bára*, Csíkszereda korábbi polgármesterére és a moldvai Rekecsin falu
egykori körorvosára, vagy csíkszentmártoni *Borbáth Erzsébetre*, a Csík-
szeredában tanuló csángó diákok „tiszteletbeli édesanyjá”-ra, és még sok
más csíki székelyre. De vannak a csángók iránt elkötelezett csíkiak között
olyanok is, akik az elmúlt századokban éltek, s talán kevésbé ismert, hogy
Csíksországban rengett a bölcsőjük. Itt van mindjárt a Taplocán¹ született
Gegő Elek, valamint *Imets Fülöp Jákó*, aki itt látta meg a napvilágot 1837-
ben Csíktusádon, és ott is halt meg. Mint tanártársai írták „a csíki székely-
ségnek évtizedeken át ő volt a szellemi vezére”, s ezt jól össze tudta egyez-
tetni a moldvai csángók sorsának figyelemmel kísérésével. 1868-ban több
társával bejárja Moldva magyarok által lakott vidékét, meg is írta tapaszt-
alatait, s elmélyülten foglalkozott a sorsüldözött csángók helyzetével.

Imets Fülöp Jákó élete és munkássága

Az 1837. november 12-én született *Imets Fülöp Jákó* régi lófő családból
származott. Anyai nagybátyja, *Kováts Miklós*, ugyancsak Tusnádon szüle-
tett megyéspüspök jelentős összegekkel támogatta az erdélyi múzeumot,
valamint a szabadságharcban elpusztult templomok újjáépítését. Unoka-

---

¹ Ma Csíkszereda északi városrésze.

öccsét is segítette a tanulásban, szülei – Imets János és Kovács Borbála – a püspök nagybácsi biztatására írtatták be a nyolc éves fiút a csíksomlyói gimnázium „kisiskolájába”. Az algimnáziumot is itt végezte, mégpedig mindig kitűnő eredménnyel. Ez után Székelyudvarhelyen, majd a gyulafehérvári és a pesti papnevelő intézetben tanult tovább. 1861-ben, Esztergomban szentelték pappá, s *Haynald Lajos*, az új püspök már 25 nappal később kinevezte őt a gyulafehérvári gimnázium tanárává. Így kezdődött Imets Fülöp Jákó pedagógusi pályája, ami a negyedszázados főgimnáziumi igazgatósághoz vezetett, és népe – elsősorban a székely ifjúság – érdekében végzett hathatós szolgálat volt, de iskolai kötelességei mellett számos egyéb feladatot is vállalt és teljesített.

Mert azon emberek közé tartozott, akik a komoly tanulás, majd a nehéz hivatallal járó munka mellett egyéb szellemi tájakra is sűrűn kitekintettek. Gyulafehérváron a gimnáziumi tanítás mellett is képezte magát: tökéletesen elsajátította a német és a román, később a francia nyelvet, emellett Marosparton egy ideig ellátta a plébánosi teendőket. Amikor négy esztendő múlva *Fogarasy Mihály* püspök a gyulafehérvári gimnázium igazgatójává tette, Imets 33 éves fejjel nem röstellt beiratkozni a budapesti magyar királyi tudományegyetemre, hogy földrajz–történelem szakos tanári képesítést szerezzen. Az erdélyi egyházmegye papjai közül egyébként ő volt az első, s csaknem egy évtizedig az egyetlen, aki állami egyetemen is letette a tanári vizsgát. Eközben, az addig meglehetősen középszerű gyulafehérvári gimnáziumot „mintaszerű intézménnyé” szervezte.

Szakmailag alaposan fölvértve került tehát Imets Fülöp Jákó 1870-ben a csíksomlyói gimnázium igazgatói székébe. Örömmel tért vissza szülőföldjére, pedig – vagy tán éppen azért, mert – ismét kemény munka várt rá. A Csíksomlyói Római Katolikus Gimnázium 1857-ig csak négyosztályos volt, majd fokozatosan fejlődött nyolc osztályosra. A gyergyói születésű Fogarasy püspöktől Imets azt a feladatot kapta, hogy emelje az iskolát „a kor színvonalán álló oktatási intézménnyé”. Az időközben Kalocsára került Haynald érsek, Fogarasy püspök és maga Imets számottevő anyagi hozzájárulásával, valamint a csíkszéki római katolikus hívek segítségével komoly fejlesztéseket valósítottak meg. Bevezették Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter ajánlott tantervét, és 1881-re sikerült elérniük, hogy az iskola megkapja a kormánytól az érettségiztetési jogot. Imets alapítványokat, egyesületeket hozott létre az iskolai oktatás és az internátusi elhelyezés színvonalának emelésére; saját jövedelméből ösztöndíjat

alapított az eminens diákok számára, amiből még az 1930-as években is részesülhettek az arra érdemesek. Még 1871-ben beindította a *Csík-somlyói Római Katolikus Főgimnázium Értesítőjét*, ami aztán a csíkseredai gimnázium évkönyveként jelent meg, amíg megjelenhetett. Maga Imets is ebben tette közzé számos, a székelység és az iskola történetével foglalkozó tanulmányát.

1891. évi nyugdíjba vonulása után elsősorban egyházi, vallásügyi és hitéletbeli kérdésekkel foglalkozott. De Imets Fülöp Jákó igazgató úr az iskolavezetés, néhány földrajz, történelem és nyelvóra tartása, az *Értesítő* szerkesztése, az iskolakönyvtár, valamint a szegény diákok részére létesített ifjúsági kölcsönkönyvtár működtetése mellett tagja volt számos tudományos és társadalmi szervezetnek, valamint számtalan cikket és tanulmányt írt és tett közzé. Foglalkozott a *székely nemzet és a lőfő szó eredetével*, *Csík-szék 1848–1849 évi hadi eseményeivel*, a *bukovinai székelyek hazatelepítése* és a *székely kivándorlás* kérdésével. Még gyulafehérvári tanársága idején beutazta szinte egész Erdélyt, s a tapasztalatról tanulaságos ismeretterjesztő útinaplókban számolt be. Nem volt tehát újdonság számára, amikor a Szent László Társulat 1868-ban öt főből álló küldöttséget indított Moldvába az ott élő csángómagyarok helyzetének tanulmányozására, s ebben az ő részvételére is számítottak. *Veszely Károly* marosvásárhelyi esperes és *Kovács Ferenc* gyulafehérvári hittanár társaságában mintegy tíz napot töltött Moldvában, s bár időnként elváltak útjaik, a látottakból és hallottakból végül is hasonló következtetéseket vontak le. Így megállapították, hogy Moldvában „a magyarok vallása, nyelve, nemzetisége [...] a legérzékenyebben letiportatik, míg minden faluban, ahol néha egyetlen oláh sincs – a falusbírák, jegyzők stb. mindnyájan oláhok s mint ilyenek oláh nyelven intézik a falu ügyeit, addig a Magyarország területén élő románok szabadon élvezhetik nemzeti létüket nyelvük, vallásuk gyakorlatában ép oly szabadon folynak be, mint a magyarok, sőt [...] tetemes anyagi segélyben is részesíttetnek.” (KOVÁCS 1870. 55.)

Veszely Károly esperes úr, moldvai útjuk végeztével javaslatot fogalmazott *csángó bizottság* létrehozására, amely kidolgozná a megoldást, azon elven, hogy „valamint Magyarhonban a románok bírnak román iskolákkal, melyekben csupán románul tanulnak, a méltányosságnál fogva is követelhetni, hogy a moldvaoláhországi magyarok az ottani törvények által megengedett magániskolákban magyarul tanulhassák vallásukat és a szükséges ismereteket.” Imets Fülöp Jákó pedig mindehhez annyit tett hozzá a maga

részéről, hogy „... mindenek előtt az lenne a legcélszerűbb [...], hogy ott-honi intézeteinkben magánosok áldozatkészségéből és alapítványainkon csángó gyermekeket taníttassunk. Ezekből idővel a néptanítás számára részint képzett tanítókat, részint olyan papnövendékeket képezhetnénk, kiket nemcsak mi, de [...] a Sacra Congr. propag. fide² is több sikerrel fogna alkalmazhatni, mint a mostani merőben népidégen papokkal!”

Az idézett szövegekből kiderül: a derék atyák számára bizony kevés volt az a tíz nap, hogy megismerjék a csángók sorsát meghatározó sötét erők működésének lényegét. Gondolkodásukat a teljes naivitás jellemzi, amikor a román politikával kapcsolatban a *méltányosságot* és az *egyenlő bánásmód elvét* emlegetik, s azt gondolják, hogy a Vatikánnak fontos lenne a magyar anyanyelvű csángók vallásának megőrzése. Imetsék is úgy jártak tehát, mint előttük – és utánuk – oly sok, csángókat fölkereső, jó szándékú utazó, jelentésük az utókor számára értékes művelődéstörténeti adalék, de moldvai testvéreink sorsának alakulását tekintve nem más, mint pusztába kiáltott szó.

Részletek Imets Fülöp Jákó útinaplójából

Három részt emeltem ki a nevezetes útinaplóból. Az *első* a moldvai határon, az ojtózi vámnál szerzett némileg humoros tapasztalatok, amikor is kiderül, hogy finánc a román oldalon is – magyar. A *második* élmény már korántsem ilyen mulatságos: az utazó szembesül a helyzettel, hogy Moldvában a tiszta magyar római katolikusok számára olyan olasz papok mímelik a lelki gondozást, akik egy szót sem tudnak híveik anyanyelvén. S végül a *harmadik* részlet egy másfajta olasszal, a forrófalvi *P. Miglioratti Domokossal* való találkozásukról számol be, aki nem röstellt megtanulni hívei nyelvén.

Úgy gondolom, ezekből a rövid, szinte taláalomra kiemelt részletekből is érzékelhetjük Imetsék küldetésének virtuális voltát, megrendültségük őszinteségét, s az úti beszámoló történeti hasznosságát.³

² A Hitterjesztés római Szent Kongregációja.

³ Az eredeti írásmódot lehetőleg meghagytam, csak a nyilvánvaló elírásokat javítottam és az azóta megváltozott helyesírási rendet alkalmaztam.

(Ojtoz 1868. augusztus 11.) „A várdán álló harisnyás és bocskoros határőrnek csak felsőköpenye s puskája ad némi katonai színezetet. Egy más, hason primitív kinézésű katona a kocsikat nézi meg, a netán vám alá eső poggyászok miatt.

- Poti lăsa, n'avemu nemica pentru vama – szólék hozzá.
- Méges egy kicsit megvigyázom – felele tiszta magyarsággal.
- Hát maga magyar létére miért katonáskodik itt?
- Csak azért, mert idevaló vagyok.

Íme, ez is bizonyág, hogy nem vagyunk egészen idegen földön; azonban az irodában fungáló egyik tiszt sem beszélt magyarul; egyikük egy csinos termetű, megnyerő képű katonatiszt vala, úri viselete és szelíd tárgalgása neveltség és kellő modern-műveltség, halvány érdekes arca pedig a keleti enerváltság nyomait láttatta. Pénzügyőr társa egy marczona oláh prototypon volt. Útleveleinkre ezt jegyzé: «Libera intrarea in Romania.» (TUSNÁDI IMETS 1870. 29.)

(Gorzafalva, augusztus 11.) „Lehetett már dél, midőn a nap forró heve alatt ellomhulva Gorzafalvára (Grozesti) beérkeztünk. Egy minden rend nélkül épült nagy falu ez, bükkfából épült s jobbára szalmafedelű idomtalan lakokkal bír, de később meggyőződtem, hogy a többi falvakhoz képest ez még elsőrendűnek tekinthető. Fekszik az Ojtoz vize bal partján, szembe a határhavasokból benyúló hegyerinc legbenső fokával. A lakosság 3/4-ed része magyar ajkú. Azonban mielőtt az ittlelvő nemzeti- és hitéletnek tüzetesebb képét adnók, valahova szálljunk meg. Több oknál fogva oda határozódtunk, hogy fogadóba térjünk ki; [...] de látván, hogy itt mitsem lehet kapni, s azonkívül a zsidó (másféle korcsmáros nincs) ünnepélyeskedő flegmával fogad, a Magnificus⁴ semmi áron nem akara maradni, s elhatároztuk fölkeresni a helybeli kath. papot. [...]

Előre egy kéttagú deputatio⁵ ment be, s miután ezek szívélyesen fogadtattak, mindnyájan bementünk. [...] P. Bella Lajos úrban nemcsak e község plébánosát, hanem egyszersmind a tatrosi districtus vicariusát is tisztelhetjük. Amint beléptünk hozzá, még vállgallér nélkül volt, szinte zavarba jöttünk, úgy nézett ki, mint egy fiatal zsidó; felöltvén azonban minorita vállgallérját, csinos szakállú pap állott udvarias és sima elfogadásunkra.

⁴ 'nagyságos', itt Veszely Károly esperesre használatos cím.

⁵ küldöttség

Ifjú, füрге kis ember; bár már évek óta van ezen missióban, magyarul egy mondatnak sem ura; a Magnificus többnyire olaszul beszélt vele, jobbra a parochialis administratio köréből. A vicarius képével hiába igyekeztem rokonszenvezni, míg tehát az ebéd elkészült, székely típusú kántorával, Gergely Imrével tekintettem széjjel az életen (értsd: oeconomián). A széles papi jószágon az épületek nem igen jó karban állanak; a külső csín- és rendre itt úgy látszik, sehol sem tartanak sokat. A paplak maga régi törpe faház, apró zsendellyel fődve, s mint minden moldvai nagyobbacska ház, közepében egy pitvarul szolgáló szűk folyosó által két egyenlő részre van osztva, a pitvarból mindenik részbe két-két ajtó ugyanannyi szobába vezetvén, melyeknek falai mellett csaknem egész kereken részint moldvai tarka festékes, részint más színes kelmékkel bevont kerevetek intenek, nem annyira leülés-, mint törökös leheveredésre. [...] A konyha vígan füstölög, a pincze – mint a kántor értesít – tele van különféle borral, a szín alatt háromrendbeli kocsi, mind kedvező gazdasági jelek. Nem is csoda: a füрге olasz barát jelenleg két terjedelmes egyházközséget adminisztrál, a gorzafalvit és a tatrosit, melyekben fiókjaikkal együtt mintegy 5000 katolikus = magyar hívó van; kiktől szép jövedelem foly be [...] Miképpen történik aztán a szegény hívó nyáj lelkipásztorolása, az másod- vagy harmadrendű dolog. Ezt mutatá legalább azon szomorú megatottságot okozott tény, hogy éppen a pap közvetlen szomszédságában egy öreg asszony észrevevén, hogy «magyarföldi» papok vagyunk, siránkozva kért, hogy gyóntatnók meg, mert ezt, mióta a magyar pap innen elment, nem tehetette, pedig beteg lévén, minden nap fél bekövetkező halálától s az igaz Bírótól; [...] Mit tehetünk e szánandó esettel, ez itt mindennapi lelki zavar- és éhhel szemben? Semmit, igen semmit, mert enged-e nekünk e páratlan olasz gazdálkodás – ne mondjam, garázdálkodás – arra missiót és tért, hogy mi, magyar papok, e nép természetes táplálói; az éhezőnek számára saját emészthetőbb kenyerünket megszegjük?” (TUSNÁDI IMETS 1870. 31–33.)

(Forrófalva, augusztus 15.) „Nem sokat kelle haladnunk, hogy Nagypatakot s a mellette magasló és bádogos tornyával messzепillantó Forrófalvát meg-lássuk. Hol az országútból e szintén jobbraeső faluba kitérünk, ott postaállomás van. Én szerencsés körülménynek tartom, hogy ezen jámbor csángó helységek az országújtjától mind félrébb esvén, nem voltak és nincsenek közvetlenül kitéve azon járdakoptatói polgárisultság hódításainak, mely az országújtjának szárnyaló porával és bűzével oly rokon... Így e falukba csak az

tér ki, akinek egyenes czélja azokat meglátogatni. Még csak délelőtti 11 óra volt, midőn Forrófalvára beértünk. A falu egy része völgyben, a másik, mint a pap és templom is, a völgy oldalában, illetőleg dombján lakik. Alig találtuk meg a paphoz vezető utcát. Elvégre fölvergődünk a kapuhoz. Bemegyek az udvarra, de valami kemény komondorok szinte lehúznak, s a csángó aszszony sem igen csitítja, ki a tornác körül ógyeleg. Ez mind nem igen jó jel. A paphoz akarok bemenni – mondom a szolgálói színű csángónőhöz. »Nincz honn a páter, hát mit akar kegyelmed?« – s többször végigmért szemeivel. Én is nézegettem, s nem tudtam mosolyogjak-e ezen körül-belől első példányú nő nemzeti viseletén, mely vastag tagjait oly artisticailag⁶ tünteti ki az idegen előtt; vagy bosszankodjam a csángó férfiaknál nem tapasztalt azon leplezettségen és jámbor ravaszszágon, melyet az elárult, hazugul állítván, hogy a Pater nincs honn. Szerencsémre és bátorításomra valami székelly emberek [...] cséplettek az udvaron, kik meghazudtolták az asszonyt s én a pap ajtaján beléptem. Egy velem hasonkorú, kisszakállú pap jó szembe, ki azonnal a szívesség félreismerhetetlen jeleivel fogad. Nyomban beállítunk, elhelyezkedünk s bővebben igyekszünk egymást megismerni P. Miglioratti Domokosban – így nevezik őt – percenként fokozódik a figyelem, szívesség, sőt lelkes készség irántunk, ki őszinte örömeztet kiséretében beszél velünk magyar nyelvünkön. Egy lelkes, szikrázó mozgású, fiatal olasz áll előttünk, kinél a dolog és helyzet természetes felfogásán és szintén természetes szívhajlamon még nem vett erőt fajának mesterségesen és destructiv⁷ irányban számító és foglalkozó úzéri szellem; ki elhivatását igazi lelkesedéssel fogván föl, egyedül áll pályatársai között, mint olyan, ki papi üdvös földadatához képest a nélkülözhetetlen eszközt, a nép nyelvét, el kívánta sajátítani! Nagyon jól esett annyi sivárság és kietlenség után e lelkekkel rokonabb gypszegetten kipihennem [...] Az udvaron rend, csín, meg jómódúság nyomai. Három torjai atyafi régóta veri itt a törökbúzáát és még munka elég kínálkozik. [...] Szép új templom épült közelebből a buzgó pap működései folytán. A tanítás némi nyomaival is találkozunk; régibb rozszant iskolája helyett új fogépített, mint a templommal történt. A faanyag egy szomszéd szép telekre már össze van hordva. Az állam talán nem fogja akadályozni, hogy a pap legalább a katekizmus számára iskolát nyithasson. Kiszállott ugyanis minden faluba az oláh tanító, nem azért, hogy szükséges ismereteket közölje-

---

⁶ művésziileg

⁷ romboló, pusztító

nek, hanem csak hogy tért foglaljanak, miszerint ezen általok gyűlölt népet ne művelhesse senki, hogy így a mesterileg⁸ őrzött tudatlanság homályában annál könnyebben elbánhassanak vele. Fájdalom! e szándékot nem én fogom rájok.

E falu és a tőle csak egy domb által elkülönzött Nagypatak, régebben egy községet képeztek. Igaz ugyan, hogy e parochia jelenleg is a forrófalvi lelkész által láttatik el; mindazáltal Nagypatak önálló egyházközség s csak papszúke miatt nincs jelenleg külön lelkésze. E két falu közös templom a kettő közti dombon állott, romjait most is ott őrlí az idő foga és őrzí a bogáncs. Kápolnával ellátott temetőjük ma is közös, bent fekszik az országút felé s azon régi telepek helyét jelzi, honnan a gyakori tatár-dúlások a népet mostani hegyesebb lakhelyeire úzék fel. E falvak nem voltak oly szabad föld, mint Kaluger⁹ és Klézse, csak közelebről szabadultak föl. Egy cigány-kovács vinnyéje¹⁰ előtt szekeret vasaltató csángó legények őgyelegtek, beszédbbe ereszkedtünk velök: többek közt megmagyarázták, értelmökhöz képest azon mértékeket, melyek szerént a volt hűbéri birtok újólág felosztatott. Egy élhető gazdának jutott egy rész – 2½ fatia¹¹. [...] Az egyenlően felosztott fatiá-tól az új birtokos nép 15 évig fizeti a váltságot, fertályonként egy aranyat. [...] A szelíd képű legények báméskodtak rajtunk s papjok ajánlatára sem akarták hinni, hogy papok vagyunk.

– Csókoljatok kezet – inté lelkészök –, mert ezen urak papok.

– Kijetek – felelé az egyik – nem páterek, hisz kijetek még csak gyermekek.

– Nem úgy van, mi olyan papok vagyunk, mint páter Domokos.

– Mi nem tartjuk paternek, akinek bajusza sz még szakállá szinc. [...]

Amire visszatértünk körszemlénkből, már várt az ebéd s a plébános édesanyja, egy tisztos olasz matrona. Komoly öltözéke mintegy apácai vala, övéről olvasó csüngött le, mint egy szerzetes-nőnek. [...] A jó Miglioratti szívessége és barátsága annyira lekötelezett, hogy szinte nála feledtük magunkat; mégis tovább-tovább intett a cél. P. Dominico azonban csak azon ígéretünk folytán nyugodott bele távozásunkba, hogy hozzá mielőbb visszatérendünk.” (TUSNÁDI IMETS 1870. 57–59.)

⁸ mesterségesen

⁹ Lujzikalagor

¹⁰ A kovácsműhely neve a székely tájnyelvben. (SZINNYEI 2003. 256.)

¹¹ *fálcsa* (falce) moldvai földmérték: 14 322 m², kb. 1,45 ha.

Az egykori kanonok, a kiváló pedagógus és sokoldalú tudós, Imets Fülöp Jákó 1912. október 24-én hunyt el. Élete alkonyán „osztatlan szeretet és tisztelet vette körül” – írja róla Antal Áron. Szülőfalujában, Tusnádon temették el, kívánsága szerint. Csíksomlyón, a Kissomlyó-hegy oldalában gránitkőből faragott keresztet állítottak fel a hajdani gimnázium igazgatójának tiszteletére. Szülőföldjén ápolják emlékét, a tusnádi iskola az ő nevét viseli. A község nagy szülőttének tiszteletére szervezett iskolanapok keretében 2008. november 14-én – Imets Fülöp Jákó születésnapján – leleplezték az egykori kanonok portréját ábrázoló bronz féldomborművet, Sárpátki Zoltán képzőművész alkotását az iskola falán helyezték el. „Mint pap, tanár, író hű volt és kitartó; székely ifjúságért, szeretett fajaért égett szíve, lelke.” – hirdeti a síremlékén és a dombormű tábláján álló felirat.

Imets Fülöp Jákó, mindannyiunk bánatára, nem tért vissza páter Miglioratti Domokoshoz, a derék forrófalvi paphoz. Útinaplója azonban megőrizte az utókor számára megragadó beszámolóját, naiv, de tisztességes gondolatait, s a csángók méltatlan helyzete miatti nemes fölháborodását.

Képmelléklet

